

Sosyal (Pragmatik) İletişim Bozukluğu: Semptomlar, Ayırıcı Tanı ve Güncel Tartışmalar

Nevin Yılmaz-Çiftçi
İzmir Bakırçay Üniversitesi

Özet

Sosyal iletişim, insan hayatının vazgeçilmez bir unsurudur. Sosyal iletişim becerisi, kişilerin kendi çevrelerinde neler olup bittiğini anlayabilmesi, durumlardan yapılan çıkarımları doğrultusunda sözlü ve/veya sözsüz dilin uygun şekilde kullanılması, iletişimsel davranışlar sergilerken kendini izleyebilmesi, gerekli düzenlemeleri yapabilmesi, bu davranışların neticelerine dair öngöründe bulunabilmesi, diğer kişilerin davranışlarına uygun karşılıklar oluşturabilmesi, bu davranışları sürdürebilmesi, gerektiğinde sonlandırabilmesi gibi becerileri kapsayan karmaşık bir beceridir. Sosyal biliş, sosyal etkileşim, dil işleme ve pragmatik beceriler sosyal iletişimin bileşenleri olarak kabul edilmektedir. Sosyal pragmatik iletişim bozukluğu (SPİB), dilin sosyal amaçlarla kullanımında yaşanan zorluklarla karakterize olan ve yakın zamanda ayrı bir tanı olarak ele alınan bir bozukluktur. Bu çalışmanın amacı, SPİB'nin sosyal iletişim unsurları çerçevesinde ele alınarak, bozukluğun doğasına ilişkin bir literatür derlemesinin sunulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, SPİB'nin tanısı, semptomları, otizm spektrum bozukluğu ve gelişimsel dil bozukluğu ile benzer ve farklı yönleri dahilinde ayırt edici tanısı, değerlendirme ve müdahale süreçlerine ilişkin bir literatür taraması yapılmış; bozukluğa dair güncel tartışmalara yer verilmiştir. Literatürde SPİB'nin ayrı ve bağımsız bir tanı olarak ele alınıp alınmaması gerektiği üzerine bir uzlaşa bulunmamaktadır. Diğer bazı bozukluklarla, özellikle de otizm spektrum bozukluğu ile benzerlikleri değerlendirildiğinde SPİB'nin spektrumun bir noktasında yer alması gerektiği düşünülmektedir. Değerlendirme amacıyla kullanılabilecek araçların sınırlı olması ve pragmatik gibi becerilerin kültüre ve bağlama göre oldukça değişken olması tanı koymayı zorlaştırmaktadır. Etkililiği kanıtlanmış ayrı müdahale programlarının yeterli olmaması, halihazırdaki müdahalelerin otizm müdahalelerine benzerliği göz önünde bulundurulduğunda, SPİB olan vakalarla daha fazla çalışma bulgusuna ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sosyal iletişim, pragmatik, sosyal biliş, dil, nörogelişimsel bozukluk

Abstract

Social communication is an essential aspect of human life. Social communication skill is a complex skill includes understanding one's own environment, using verbal/nonverbal language appropriately in line with inferences made from situations, monitoring oneself during communication, making necessary arrangements and predictions about the consequences of behaviors, creating appropriate responses to other's behaviors, maintaining and terminating communicative behaviours when necessary. Social cognition, social interaction, language processing and pragmatic skills are the components of social communication. Social pragmatic communication disorder (SPCD) is a disorder characterized by difficulties in the use of language for social purposes and has recently been considered as an independent diagnosis. The aim of this study is to present a literature review on the disorder's nature within the framework of social communication elements. In line with this purpose, a literature review was conducted on the diagnosis, symptoms, differential diagnosis including similarities/differences with autism spectrum disorder (ASD) and developmental language disorder, assessment and intervention processes and current discussions. There is no consensus between researchers on whether SPCD should be considered as an independent diagnosis. Considering its similarities with some other disorders, especially ASD, some researchers argue that SPCD should be placed on the spectrum. It is reported that assessment tools are limited, and social communication skills are highly variable among cultures and context which make diagnosis difficult. Considering the lack of separate intervention programs with proven effectiveness and the similarity of current interventions to ASD interventions, it can be emphasized that more study findings are needed related to SPCD.

Key words: Social communication, pragmatic, social cognition, language, neurodevelopmental disorder

Sosyal (Pragmatik) İletişim Bozukluğu: Semptomlar, Ayırıcı Tanı ve Güncel Tartışmalar

Sosyal iletişim, bir dili yalnızca anlıyor ve konuşuyor olmaktan daha karmaşık bir süreci kapsar. Sosyal iletişim becerisi temel olarak, kişiler arası iletişimde ve durumların/olayların yorumlanmasında dilin uygun şekilde kullanılması olarak tanımlanır (Olswang ve ark., 2001). Bu becerinin, sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesi ve sosyal yaşamda işler olması, diğer birtakım becerilerin de varlığına bağlıdır. Sosyal iletişim; sosyal biliş, sosyal etkileşim, dil işleme ve pragmatik bileşenlerinden oluşur (Adams, 2005). Sosyal iletişim, bu bileşenlerin her birinde sahip olunan yetenekler sayesinde gerçekleşir. Bu nedenle, her bir bileşeni detaylandırmak metni daha anlaşılır kılacaktır.

Sosyal biliş, sosyal çevrenin ve bu çevrede yer alan uyarıların, ipuçlarının algılanması ve işlenmesini ifade eder (Beauchamp ve Anderson, 2010). İletişim esnasında, iletişim partnerlerinin sosyal ve bilişsel özelliklerinin, kişiler arası etkileşimi nasıl etkilediği, insanların birbirleriyle nasıl ilişkilendiği ve etkileşimi nasıl kurdukları gibi sorular sosyal biliş kavramının cevaplamaya çalıştığı sorulardır (Higgins, 2000). Sosyal biliş sayesinde, insanlar kendileri ve diğerleri hakkında düşünebilir, diğerlerinin kendileri hakkında ne düşündüğü ve kendilerinin diğerleri hakkında ne düşündükleri üzerine düşünebilir (Fiske ve Taylor, 2014). Bu yönüyle, sosyal biliş oldukça karmaşık bir süreci ifade eder ve kişiler arası iletişimin sürdürülmesinde önemli bir rol oynar.

Sosyal etkileşim, birbirinden bağımsız, birden fazla kişi arasında, sözlü/sözsüz araçların kullanılmasıyla gerçekleşen iletişimdir (DeVito, 2012). Sözlü araçlar, bir dile ait sözcükler, sözcük öbekleri, cümleler gibi semantik ve dilbilimsel öğeleri kapsar. Sözsüz iletişim araçları ise göz kontağı, jestler, mimikler, postür, vücut mesafesi gibi öğeleri ifade eder. Bireyler arası iletişimde hem sözlü hem sözsüz mesajlar kullanılarak sosyal etkileşim gerçekleşir (McNeill, 1992). Sosyal etkileşim esnasında, iletişim partnerleri olarak yer alan bireylerin rolleri, sosyal ya da bireysel kurallar çerçevesinde mesajların formal/enformel yapısı, toplumsal ya da kişisel bir mesaj olması gibi faktörler, iletişimin geniş bir spektrum oluşturmaması sağlar (DeVito, 2012). Sosyal etkileşim, bir dil kullanımının yanı sıra müzik gibi yalnızca dilsel olmayan araçlar ile de gerçekleşebilir (D'Ausilio ve ark., 2015). Etkileşimler sayesinde aynı sosyal çevrede yer alan insanların birbirlerinin davranış ve tutumlarını etkileyebilir; bağlam içerisindeki roller daha iyi anlaşılabilir sosyal uyum sağlanabilir.

Dil işleme, iletişim esnasında dilbilimsel olan ve dilbilimsel olmayan verilerin işlenmesini kapsayan karmaşık bir dilsel-bilişsel işlev olarak tanımlanır (Poi-

rier ve Shapiro, 2012). Sözlü dilin anlaşılması ve uygun karşılıkları içeren dilin üretilmesi süreçleri, yalnızca dilsel becerileri değil dikkat ve bellek gibi temel bilişsel becerileri de kapsamaktadır. Bu noktada, kişinin iletişim kurabilmesi için kullanılan dilde alıcı ve ifade edici dil becerilerine sahip olması, dile ilişkin bu verileri kullanması; buna ek olarak, etkileşim sırasında sözcükler, sözcük öbekleri, tümceler gibi dilbilimsel öğelerin yanı sıra, jest-mimikler, baş-boyun hareketleri, postür, mesafe, görünüş gibi dilbilimsel olmayan öğeleri de işlememesi gerekir (Poirier ve Shapiro, 2012). Dilin biçimsel/yapısal özelliklerine hakim olmak ve bilişsel beceriler dil işleme için gerekli olan yeterliliklerdendir.

Dilin işlenmesinde jest-mimik gibi sözlü olmayan mesajlar önemli bir rol oynar. McNeill (1992) bütünlük tek bir sürecin ürünü olan konuşma ve jestlerin, birbirleriyle bağlantılı iki sembol sistemi olduğunu ifade eder. Bu bağlantı dolayısıyla, sosyal etkileşim esnasında, jestler düşüncelerin/sözlü dille olan aktarımların kendisini de şekillendirebilir; hatta jestler iletişim partnerinin düşüncelerini “gözlemlemeye” izin verir. Bu yönüyle sözsüz iletişimin önemli bir unsuru olan jestler, sözlü iletişimi destekleyici rolünün yanı sıra düşüncenin ayrılmaz bir parçası olma özelliği de taşır. Dolayısıyla, düşüncelerin aktarılması sözlü dile ek olarak sözsüz dilin katkısıyla mümkün görünmektedir.

Dil çok sayıda modaliteyi barındırır ve insanlar dil üretirken doğal olarak jest kullanırlar (Arslan ve ark., 2024). Konuşma esnasındaki jest kullanımı, bilişsel becerilerle doğrudan ilişkili olan sözcüksel erişimi kolaylaştırarak konuşma akıcılığını artırabilir (Krauss ve ark., 2000); konuşma üretimine yardımcı olabilir (Özer ve ark., 2017). Literatürdeki çalışmalar, yalnızca jest ve konuşmanın birbirleriyle bağlantılı mekanizmalar olduğunu iddia etmekle (Kita ve Özyürek, 2003) kalmayıp; jest üretimi ve zihinsel imgeleme arasında bir ilişki olduğu (Arslan ve Göksun, 2021); jestlerin, içinden düşünme esnasında da kullanıldığını, bilişsel süreçleri etkileyebileceğini ortaya koyarak aslında jest ve düşünme arasındaki çift yönlü bağlantıyı da doğrulamaktadır (Kita ve ark., 2017).

Pragmatik, bileşenlerinden biri olarak dilin bağlama uygun bir şekilde kullanımını ifade eder. Bağlama uygun dil kullanımı, bireyler arası iletişim esnasında kişilerin dinleyiciye, ortama, konuya, amaca, niyete göre dil kullanımının değiştirilebilmesidir (Austin, 2020). Dinleyiciye göre iletişim tasarımı (Clark ve Murphy, 1982) konuşmacının, her bir ifadeyi belirli bir dinleyici için özel olarak tasarlamasını kapsar. Dinleyicinin çocuk ya da yetişkin olması, mesajın karmaşık olduğu düşünül-

len durumlarda bu tasarım, iletilen mesajın anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Ferreira, 2019). İletişim partnerine göre perspektif alma, dinleyicinin ihtiyacına göre sözcük seçimi dahil, geniş bir düzenlemeyi içerir ve insanların iletişimin sağlıklı olması için bilişsel olarak verimli bir yöntem kullandıklarını göstermektedir (Blockpoel ve ark., 2012). Pragmatik ve sosyal iletişim eş anlamlı olarak birbirlerinin yerine kullanılsa da aslında pragmatik, sosyal iletişimin 4 temel unsurundan yalnızca biridir (Adams, 2005). Sohbeti başlatma, sürdürme, konuyu değiştirme, anlamlı ve bağlamsal yanıtlar üretebilme, konuşmayı düzeltme, dili sosyal ortama göre ayarlayabilme pragmatik beceriler arasında yer alır (Matthews ve ark., 2018; Toki ve ark., 2018).

Sosyal iletişimin başlatılması ve sürdürülmesinde oldukça önemli bir role sahip olan pragmatik, dilsel bilginin yanı sıra yüz ifadeleri, postür ve jestler gibi sözel olmayan sosyal ipuçlarının da anlaşılmasında ve bu ipuçları doğrultusunda iletişim çerçevesinin güncellenmesini mümkün kılar (Parsons ve ark., 2019). Pragmatik becerilerle, kişiler karşısında bulunan iletişim partnerinin bilgisinin olmadığı konularda daha fazla jest kullanabilir; sözlü dile eşlik eden ikonik jest kullanımı konuşmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayarak sözcüksel belirsizliğin azaltılmasına yardımcı olur (Schubotz et al., 2020). Bütünsel olarak ele alındığında pragmatik, sözlü ve sözsüz iletişim unsurlarının kesişiminde yer alarak, dilin sosyal, duygusal ve iletişimsel boyutlarıyla ilişkilendirilebilir (Matthews ve ark., 2018; Parsons ve ark., 2019).

Sosyal iletişim, birbirleriyle iç içe geçmiş olan bileşenleri dolayısıyla oldukça karmaşık bir beceridir. Bir-eyler arası iletişimin, hayatımızın hemen her alanında yer alması, bu becerinin önemini daha da belirgin kılmaktadır. Sosyal iletişim becerisi, doğuştan getirilen ya da sonradan edinilen bozukluklar dolayısıyla etkilenebilir. Sosyal pragmatik iletişim bozukluğu, sosyal iletişim becerilerinin olumsuz etkilendiği bozukluklardan biridir. İlgili literatür incelendiğinde, bu bozukluğa ilişkin çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Kaçar-Kütükcü, 2024).

Bu çalışmanın amacı, yakın bir zamanda tanımlanan sosyal pragmatik iletişim bozukluğuna dair literatürün incelenerek, bir derlemesinin sunulmasıdır. Bozukluğun doğasını anlamak, semptomları ve ayırt edici özelliklerini incelemek, değerlendirme ve müdahale yöntemlerini ve bu konulara ilişkin güncel tartışmaları sunmak çalışmanın amaçlarını oluşturmaktadır.

Sosyal Pragmatik İletişim Bozukluğu Nedir?

Sosyal Pragmatik İletişim Bozukluğu (SPİB) ilk olarak 2013 yılında, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yayımlanan, Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda (*Diagnostic and statisti-*

cal manual of mental disorders-[DSM]) tanımlanmıştır. Nedeni tam olarak bilinmeyen SPİB, DSM-5'in sınıflandırmasına göre nörogelişimsel bozukluklar temel başlığı altında ve iletişim bozuklukları arasında yer almaktadır.

Amerikan Konuşma ve İşitme Derneği'ne (American Speech-Language-Hearing Association [ASHA]) göre SPİB'nin görülme sıklığı ve ortaya çıkma oranı tam olarak bilinmemektedir. Bunun nedenlerinden biri olarak, bozukluğun tanımlanmasında tutarlılık ve netlik olmaması gösterilmektedir. Bozukluğun görülme sıklığına dair ön tahminler, SPİB'nin %7 ile %11 arasında değiştiği yönündedir; ancak bu rakamlar sekizinci sınıftaki çocuklardan elde edilen verilerdir (Ellis Weismer, Tomblin ve ark., 2021). Saul ve ark. (2023) sadece SPİB diye adlandırılacak popülasyonun %1'den az olan ve oldukça nadir görülen bir durum olduğunu iddia etmektedir.

Demografik ve gelişimsel özelliklere göre bakıldığında, SPİB'nin erkek çocuklarda kız çocuklarına kıyasla daha fazla görüldüğü ve gelişimsel dil bozukluğu (GDB) öyküsü olan çocuklarda SPİB görülme oranının, dil bozukluğu geçmişi olmayan çocuklara göre yaklaşık 3 kat daha fazla olduğu ifade edilir (Ellis Weismer, Rubenstein ve ark., 2021). Bu yönüyle, GDB'ye sahip olmak SPİB için bir risk faktörü olarak görülmektedir. Buna ek olarak, aile öyküsünde otizm spektrum bozukluğuna (OSB) bağlı iletişim bozuklukları ve özel öğrenme güçlüğü gibi durumların varlığı, SPİB için genetik ve fizyolojik risk faktörleri arasında sayılmaktadır (Miller ve ark., 2015).

SPİB'nin en belirgin özelliği, sözlü ve/veya sözsüz dili sosyal amaçlarla kullanmada görülen zorluklardır. Sosyal iletişimin bileşenlerinden olan sosyal biliş, dil işleme, pragmatik ve sosyal etkileşim süreçlerinden bir ya da birkaçının birden etkilenmesi sosyal iletişimdeki temel güçlükleri oluşturur (Adams, 2005).

Sosyal biliş ile ilişkili olarak SPİB olan çocuklar, içinde bulundukları sosyal bağlamın gerekliliklerini anlamada, buna uygun iletişimsel davranışlar geliştirmekte zorlanırlar (Hui ve ark., 2021). Tipik gelişim gösteren çocukların aksine, iletişim sırasında değişen iletişim partnerine göre dil-konuşma özelliklerini değiştirme esnekliği gösteremezler; sosyal çevrenin gerektirdiği kuralların farkında olmalarına rağmen sohbet sırasında bunu uygulamakta zorlanırlar (Lockton ve ark., 2016). Örneğin, çocuklarla konuşurken bir yetişkinle olduğundan daha farklı bir dil kullanımı gereklidir. Sözcük seçimleri, cümlelerin karmaşık düzeyi, ses tonu gibi özellikler, karşı taraftaki iletişim partnerinin yaşı, ihtiyaçları, zeka/bilişsel düzeyi, dilsel yeterliliği gibi özelliklerine bağlı olarak değiştirilir. Sosyal iletişimin etkili ve sağlıklı olması bu esnekliğe bağlıdır. SPİB olan çocukların, bu alanlarda yaşadıkları güçlükler, sosyal iletişimi sınırlı

kılabilmektedir.

Dili işleme söz konusu olduğunda SPİB olan çocukların dil becerilerinin incelendiği ve dil profillerinin çıkarıldığı bir çalışma bulunmamaktadır (Félix ve ark., 2024). Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) sınıflandırmasında bu bozukluk GDB'nin bir alt türü olarak ele alınmakta (WHO, 2024) ve pragmatik bozukluğun temel olarak etkilendiği bir GDB alt sınıf olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, SPİB olan çocukların dil işleme becerileri pragmatik ile birlikte ele alındığında daha anlaşılır olabilir. Pragmatik, SPİB olan çocuklarda semptomların ortaya çıktığı belirgin alanlardan biridir. SPİB olan çocuklarda, sıra alma, dili farklı amaçlarla (selamlaşma, bilgi verme, rica etme vb.) kullanma, sözlü ve sözsüz ipuçlarından faydalanma, iletişim sürecinde kendini izleyebilme, gerekli olduğunda/yanlış anlaşıldığında kendini düzeltme gibi beceriler sınırlıdır (Hui ve ark., 2021; Mandy ve ark., 2017). İletişimsel zorluklar, dolaylı ve belirsiz ifadelerde, açık bir şekilde ifade edilmeyen, çıkarımsal olarak yordanabilecek ifadelerin anlaşılmasında daha belirgin olarak ortaya çıkabilir. Hikaye anlatımı, dilbilgisel kurallara uygunluk, semantik alan ve genel olarak konuşma esnasında dil-konuşma kurallarına uymak bu bireyler için güçtür (Félix ve ark., 2024). Ancak SPİB olan çocuklarda iletişimsel problemler dil işleme ile sınırlı değildir (Ellis Weismer, Rubenstein ve ark., 2021). Sosyal etkileşim için oldukça önemli rolleri olan bu becerilerdeki zorluklar, etkileşimi sınırlayarak sosyal iletişimde güçlükler neden olur.

Sosyal etkileşim becerisi, temelde çevremizde bulunan diğer insanları sosyal varlıklar olarak görmek ve kişiler arası iletişimde onlara bir niyet atfetmekten geçer (Trevorthen ve Aitken, 2001). Sosyal iletişim problemleri, çocukların sosyal etkileşimini ciddi oranda sınırlar ve bu sınırlama sosyal biliş ve pragmatik becerilerin gelişmesinde kalıcı bir güçlük yaratır (Adams, 2005). Sosyal etkileşimdeki sınırlı gelişim ve buna ek olarak sosyal biliş ve pragmatik sınırlı olması SPİB semptomlarını belirginleştirebilir.

SPİB olan çocukların, yukarıda bahsedilen sosyal biliş, dili işleme ve pragmatik alanda yaşadıkları güçlükler, yaşam boyu birtakım başka zorlukları da beraberinde getirebilir. Dil bozukluğu olan çocuklarla benzer olarak, dil işleme güçlüklerinden kaynaklanan sosyal iletişimdeki sınırlılıkları, ilerleyen dönemlerde sosyal katılım, sosyal ilişkiler (APA, 2013), akademik başarı (Snowling ve ark., 2010) ve kariyer performansı gibi alanlarda olumsuzluklara; davranışsal ve duyuşal problemlere sebep olabilir (Rescorla ve ark., 2007). Bu yönüyle, SPİB etkilerinin çocukluk dönemi ve iletişim ile sınırlı olmadığı görülmektedir.

SPİB Semptomları ve Tanı

Sosyal iletişim problemleri, geniş çapta bir problem grubuna gönderme yapar ve ayrı bir tanı olarak ortaya çıkabileceği gibi diğer bazı durumlara da eşlik edebilir. Örneğin, afazi gibi edinilmiş dil bozukluklarında (Simmon-Mackie and Kagan, 2007), travmatik beyin hasarında (Dahlberg ve ark., 2006), OSB gibi nörogelişimsel bozukluklarda (Landa ve ark., 2007), Down sendromu gibi doğuştan gelen durumlarda (Smith ve ark., 2017); önceki terminoloji ile özgül dil bozukluğu güncel olarak GDB olarak adlandırılan dil bozukluğunda (Bishop ve ark., 2000) sosyal iletişim güçlükleri görülebilir. Ancak, SPİB on yıldan uzun bir süredir bağımsız bir tanı olarak ele alınmaktadır. SPİB için tanılayıcı kriterler aşağıda sıralanmaktadır (APA, 2013).

- Sözlü ve sözsüz iletişimin, sosyal amaçlarla kullanılmasında kalıcı güçlükler görülür. Bu güçlükler iletişim sırasında;
- Selam verme, bilgi verme, talep etme, rica etme gibi farklı kullanımlarda,
- İletişimsel araçları ve stratejileri bağlama uygun şekilde değiştirmede, (örneğin küçük yaştaki bir dinleyici ile iletişim kurarken bir yetişkine göre daha farklı bir dil kullanmak, resmi ve resmi olmayan iletişimi birbirinden ayırmak, dinleyici ihtiyacını gözete-bilmek gibi)
- Konuşma ve öyküleme kurallarını izlemede (sıra alma, yanlış anlaşılmalara fark etme, etkileşim esnasında sözlü/sözsüz ipuçlarından faydalanmak ve gerekli durumlarda revizyon yapabilmek gibi)
- Doğrudan belirtilmeyen ifadeleri anlamada (mecazlar, ironiler, metaforlar, deyimler) ve çıkarım yapmada kendini gösterebilir.
- Kalıcı güçlükler, sosyal ilişkiler, sosyal katılım, akademik başarı, kariyer performansı gibi alanların bir, birkaçı ya da tümünde sınırlamalara sebep olabilir.
- Semptomların başlangıcı erken gelişim döneminde-dir.
- Semptomlar nörolojik, tıbbi, bilişsel diğer durumlara atfedilemez.
- OSB, GDB, zihinsel yetersizlik gibi durumların dışlanması gerekir.
- Sosyal iletişim problemlerinin sebebi dil becerilerindeki (sınırlı sözcük dağarcığı, biçim-sözdizimsel problemleri) sorunlar ile açıklanamaz.

SPİB tanısının konması için çocukların dil ve konuşma becerilerinde belirli bir yetkinliğe ulaşması beklenmelidir (Swineford ve ark., 2014). SPİB tanısının 4-5 yaş arasında olması gerektiği ifade edilmekte ve 4 yaşından önce tanı konması önerilmemektedir (Yuan ve Dollaghan, 2018).

SPİB Değerlendirmesi ve Ayırıcı Tanı

Semantik, biçim, sözdizim gibi dil bileşenlerine kıyasla, pragmatik bileşenin değerlendirilmesi daha karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle pragmatik alanın, daha genel bir ifadeyle pragmatikliği de kapsayan sosyal iletişimin değerlendirilmesi, çok boyutlu bir yol izlemeyi gerektirir (Adams, 2005). Öncesinde bahsedildiği üzere, sosyal iletişim problemleri diğer bazı bozukluklarda da görülebildiği için ayırıcı tanıya giderken bu bozuklukların dışlanması, değerlendirmenin yalnızca bir kısmını oluşturur.

Yuan ve Dollaghan (2018) tarafından yapılan çalışmada, SPİB'nin değerlendirilmesinde kullanılabilecek bir ölçek geliştirilmek istenmiştir. Ölçek geliştirilirken, SPİB'nin dört temel özelliği üzerinde durularak, bu becerileri değerlendiren maddeler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre SPİB değerlendirmesi aşağıda belirtilen dört temel özelliği kapsayacak şekilde olmalıdır.

1. İletişimi sosyal amaçlar için kullanmadaki güçlükler
2. İletişimi bağlama ve dinleyici ihtiyacına göre değiştirmedeki güçlükler
3. Konuşma ve hikaye anlatma kurallarını takip etmedeki güçlükler
4. Açıkça ifade edilmeyen anlatımları, dolaylı ifadeleri anlamadaki güçlükler

SPİB şüphesi duyulan bir vakada, sosyal iletişim becerileri yukarıda belirtilen her bir madde için detaylı bir değerlendirme yapılmalıdır. İletişimin sosyal amaçlarla kullanımı, iletişimsel bağlama ve dinleyici özelliklerine göre dil değiştirme, konuşma ve hikaye anlatma kurallarını izleme, sıra alma, anlaşılmayan durumlarda farklı şekilde açıklama, jest-mimikleri yeterli ve uygun şekilde kullanma gibi pragmatik davranışlar ile dolaylı ifadeleri, ironileri içeren mecazi dili anlama ve kullanmayı da kapsayan geniş bir değerlendirme protokolü kullanılmalıdır (Andreou ve ark., 2024; Norbury, 2014; Simms ve Jin, 2025; Weismer ve ark., 2021).

Sosyal iletişim söz konusu olduğunda, her kültürün, her topluluğun ve dahi her ailenin kendine özgü kuralları olabilir; sosyal iletişimin merkezinde bulunan pragmatik beceriler kültürden etkilenebilir (Andreou ve ark., 2024). Dolayısıyla, sosyal durumların her biri için çocukların nasıl davranacağı ya da nasıl davranması gerektiğini değerlendirebilecek bir araç olmadığı ifade edilmektedir (Norbury, 2014). Pragmatik beceriler arasında olan göz teması kurma ve jest-mimik kullanımı gibi genel beden dili kullanımına ilişkin beceriler hem bireysel hem de içinde bulunulan sosyal yapıdan ve kültürden etkilenebilir (Curenton ve Justice, 2004). Dolayısıyla bu becerilerin oldukça geniş ve kapsayıcı bir norm yelpazesi olduğu söylenebilir. Yine de sosyal iletişimde problemler olduğuna dair bir şüphe oluştuğunda ilgi-

li uzmanın, içinde bulunulan kültüre uygun olarak yukarıdaki temel özelliklerin genel bir değerlendirmesini yapabilmesi mümkündür. Yuan ve Dollaghan (2018) tarafından yapılan çalışma neticesinde belirlenen test öğelerinin ileride geliştirilebilecek tarama ve tanı kriterleri için bir temel oluşturabileceği ifade edilmektedir.

Bağımsız bir tanı olarak SPİB ayırt edici tanısı için sosyal iletişim problemlerinin normdan ne derece ve ne düzeyde saptığı belirlenmelidir (APA, 2013). Bunun yapılabilmesi için normatif değerlendirme araçları gerekli olsa da bu araçların oldukça sınırlı olduğu ve tanı koymak için yeterince veri sağlamadığı ifade edilmektedir (Norbury, 2014). Diğer dil becerilerinin değerlendirilebilmesi için gerekli olan norm referanslı araçlar bile henüz yeterli değilken, pragmatik beceriler için katedilmesi gereken henüz çok yol var gibi görünmektedir. SPİB için tanı kriterleri sunulmuş olsa da gerekli değerlendirme araçları yeterli değil gibi görünmektedir. Ve dahi bazı semptomların farklı diğer bozukluklarla benzer olması, tanıyı zorlaştırmaktadır. SPİB, OSB, GDB, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi diğer bozukluklarla birlikte görülebilmektedir ya da karıştırılabilmektedir (Redmond, 2020). Ayırıcı tanıya giderken, SPİB'ye özgü semptomların belirlenmesi ve diğer bozuklukların dışlanması oldukça önemlidir. Aşağıdaki bölümde, ayırt edici tanıda SPİB ile nörogelişimsel bozukluklar altında yer alan GDB ve OSB karşılaştırması sunulmaktadır.

SPİB ve Gelişimsel Dil Bozukluğu

GDB, herhangi bir nedene bağlı olmaksızın ortaya çıkan ve dilin fonoloji, semantik, biçim, sözdizim ve pragmatik bileşenlerinin biri, birkaçı ya da tümünde görülen problemlerle karakterize bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Bishop ve ark., 2017). GDB ifadesi, geniş bir şemsiye bir terim olarak kullanılmakta ve çocukların alıcı ve/veya ifade edici dildeki sınırlılıklara gönderme yapmaktadır (Bishop, 2017; McGregor ve ark., 2020). GDB'nin görülme sıklığı %3-7 arasında değişmekte olup erkek çocuklarda kız çocuklarına kıyasla daha fazla görüldüğü bildirilmektedir (Norbury ve ark., 2016). Nedeni belli olmayan dil bozuklukları, DSM 5'te nörogelişimsel bozukluklar temel başlığı altında, iletişim bozuklukları arasında yer almaktadır (APA, 2013).

GDB çocuklar oldukça heterojen bir görünüm sergilemekte, dil bozukluğunun şiddeti, etkilenen alanlar ve bozukluğun görünümü çeşitlilik göstermektedir (Bishop 2017; Bishop ve ark., 2017). GDB çocuklarda dil-konuşma gecikmesi, sınırlı sözcük dağarcığı, ek kullanımında problemler, karmaşık cümleler kurmakta ve anlamada; soyut sözcükleri, ironi, metaforik kullanımları anlamada güçlükler görülebilmektedir (Roseberry-McKibbin

ve Hedge, 2016). Dil becerilerinde yaşanan güçlükler, GDB çocukların sosyal etkileşimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. St. Clair ve ark. (2019) tarafından yapılan çalışmada, GDB riski taşıyan çocukların sosyal ilişkilerinde, sosyoduygusal sorunlar yaşayabildikleri ve duyu düzenleme becerilerinde aksaklıklar görülebildiği raporlanmaktadır.

GDB’de, pragmatik beceriler genellikle en az etkilenen dil bileşeni olarak ele alınmaktadır. Sohbeti başlatma, sohbeti sürdürme, öykülemeye güçlükler görülse de bu sorunların genellikle dil becerilerindeki sınırlılıklardan kaynaklandığı; sosyal etkileşimde bulunmak için gerekli olan sosyal ilgiye bu çocukların sahip oldukları, taklit, sembolik oyun, -mış gibi yapma becerilerinin gelişimsel düzeyine uyumlu olduğu ifade edilmektedir (Simms ve Jin, 2015). Dil becerilerindeki sınırlılıklar OSB ve GDB çocukların ortak özelliği gibi görünse de pragmatik ve sosyal ilgidaki farklılıklar ile OSB’de gözlemlenen tekrar eden davranış örüntülerinin ayırt edici olduğu vurgulanmaktadır.

SPİB olan bazı çocuklar karmaşık dil yapılarını anlamak, sözcük dağarcığı oluşturmak ve dağarcıkta yer alan öğeleri sözcük ya da cümle düzeyinde kullanabilme (Adams, 2013); öyküleme yapma ve öykü organizasyonu gibi alanlarında problemlere yaşayabilirler (Félix ve ark., 2024). GDB ve SPİB semptomları karşılaştırıldığında, bu çocukların dil problemlerinde ve dil profillerinde bir örtüşme olabilir. Başka bir deyişle, SPİB olan çocuklar, GDB olan çocuklarda görülen bazı sözdizimsel, anlamsal ve anlatımsal zorluklar sergileyebilirler (Adams ve ark., 2015). Yine de iki grup için bazı ayırt edici dilsel özelliklerden bahsetmek mümkündür (Félix ve ark., 2024). Bu iki grup arasındaki en belirgin farklılık sözlü dili sosyal amaçlarla kullanımındaki güçlükler alanında görülmektedir. GDB çocuklar, sınırlı dilsel becerileri çerçevesinde, sosyal etkileşimde bulunabilmektedir (Bishop ve ark., 2017). SPİB’de görülen sözlü ve sözsüz iletişimi sosyal amaçlara, bağlama uygun kullanma güçlükleri GDB için ayırt edici bir semptom değildir. Alıcı-ifade edici dil becerileri değerlendirildiğinde, eğer çocuğun iletişimsel problemleri dil becerilerindeki sınırlılıklarla açıklanabiliyor ve eşlik eden herhangi nörolojik, bilişsel, zihinsel bozukluk bulunmuyorsa bu çocuklar çoğunlukla GDB olarak tanımlanmaktadır. Ancak, çocukta görülen sosyal iletişim problemleri dil becerilerine atfedilemiyorsa, pragmatik sorunlar eşlik ediyorsa ve OSB’ye benzer davranış örüntüleri bulunmuyorsa, SPİB tanısı alma ihtimali artmaktadır.

SPİB ve Otizm Spektrum Bozukluğu

DSÖ (2024) tarafından yapılan güncel uluslararası hastalık sınıflandırmasına (*International Classification*

of Diseases- [ICD-II]) göre OSB, sosyal iletişimi başlatma ve sürdürme becerilerinde süregelen problemlerle karakterizedir. Buna ek olarak OSB’li bireylerde yaşına ve sosyokültürel arka planına göre atipik sayılabilecek sınırlı, tekrarlayıcı ve katı davranış kalıpları gözlemlenir. DSM-5’te nörogelişimsel bozukluklar başlığı altında yer alan OSB’nin tanımlanmasında, sosyal iletişim problemleri A alanında, sınırlı-tekrarlayıcı davranışlar ise B alanında sıralanmaktadır (APA, 2013). Bu problemler, bireyin işlevselliğini eğitimsel, mesleki, ailevi, kişisel, sosyal birçok alanda belirgin bir şekilde etkileyebilir (WHO, 2024). OSB görülme sıklığına ilişkin veriler her 143 çocuktan birinde OSB ortaya çıktığını göstermektedir (Campbell ve ark., 2011).

OSB olan çocuklar ortak dikkat kurma, sürdürme ve kurulan ortak dikkate odaklanma, göz teması kurma, sosyal gülümseme, taklit etme, işaret etme, gösterme, uygun jest-mimik kullanımı gibi pragmatik-iletişimsel becerilerinde sorunlar yaşayabilmekte; dil gelişiminde gecikmeler yaşayabilmekte, sınırlı sözcük dağarcığı, sınırlı alıcı ve ifade edici dil becerileri sözlü iletişimde güçlükler doğurabilmektedir (Bryson ve ark., 2003; Clifford ve Dissanayake, 2008). OSB olan çocuklarda, sosyal iletişimin bir ön koşulu olan sosyal ilginin oldukça sınırlı olduğu; taklit, sembolik oyun gibi becerilerin problemli olduğu ve katı/kalıplaşmış davranış ritüelleri olabileceği belirtilmektedir (Simms ve Jin, 2015).

Dilin dinamik ve karmaşık doğası nedeniyle anlama, ifade etme ve işleme süreçlerinin (Conti-Ramsden ve Durkin, 2012); pragmatik dil kullanımının her zaman sosyal bir nitelik taşıması (Loukusa ve ark., 2018); ve sosyal bağlamın değişkenliğiyle birlikte uygun dil kullanımının durumsal ve bağlama bağlı olarak karmaşık bir yapı sergilemesi nedeniyle, sosyal-pragmatik güçlüklerin değerlendirilmesinin, özellikle yapılandırılmış araçlarla, tam anlamıyla mümkün olamayabileceği ifade edilmektedir (Volden ve ark., 2009). Landa (2007) bu becerilerin bütünsel olarak gözlemlenemediği erken dönemlerde, ismine karşılık vermeme, işaret-etme göstermenin olmaması, göz-bakış, yüz ifadesi, mimik, ses koordinasyonun uyumlu olmaması, alışılmışın dışında bir prozodi, bakışlarda sıcak/ilgili bir ifadenin olmaması, vücutta ve veya/nesnelerle tekrar eden hareketler, gibi birtakım belirtilerin OSB’nin *kırmızı bayrakları* olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. OSB’li çocuklar, algısal, dilsel, motor, sosyal ve bilişsel birçok gelişimsel alanda sorunlar yaşamakta ve oldukça heterojen bir görünüm sergilemektedir (Landa, 2007). Tüm bu özellikleri ile düşünüldüğünde, biliş, dil işleme ve pragmatik sorunlar OSB olan çocukların sosyal etkileşimlerini ve dolayısıyla sosyal iletişimlerini sınırlamaktadır.

OBS’li çocuklarda görülen alıcı ve ifade edici dil

becerilerindeki gecikmeler, sınırlı sözcük dağarcığı, sözlü dili kullanmadaki sınırlılıklar OSB'yi tek başına ayırt etmede yeterli görünmemektedir. Bazı çocuklarda görülen, aşamalı bir dil-sözcük kaybı şu iki durumda OSB için ayırt edici olabilmektedir: 1) eğer dil gelişimi erken dönemde normal seyirde gitmiş; ilk üretimleri tipik gelişim ile paralel dönemlerde gerçekleşmiş ancak bu üretimler zaman içinde kaybedilmişse; 2) dil kaybı yaşandıktan sonra dil gelişimdeki bir sonraki evreye geçememişse (Gernsbacher ve ark., 2015). OSB'de görülen dil problemleri, OSB'nin diğer semptomlarıyla birlikte ele alındığında OSB tanısı açısından daha anlamlı olmaktadır. Bu açıdan, yalnızca dil problemlerinin görüldüğü GDB ile farklılıkları daha belirgin hale gelmektedir.

OSB ve SPİB semptomlarına bakıldığında, sosyal iletişim ve bunun bir parçası olan pragmatik alandaki problemlerin doğası benzerlik gösterir (Adams ve ark., 2015). Bu noktada, OSB'de görülen sınırlı-tekrarlayıcı davranış kalıplarının gözlemlenmesi ya da önceki dönemlerde bu davranışların varlığı, ayırt edici tanı için önemli bir kriter olarak ele alınmaktadır (Flax ve ark., 2019). Ancak, OSB, genetik, nörolojik ve bilişsel kaynağı olan çok yönlü bir bozukluktur (Brukner-Wertman ve ark., 2016). İkiz çalışmalardan elde edilen bulgular, OSB belirtilerinin, özellikle de sınırlı-tekrarlayıcı davranış kalıplarının, farklı genetik risk faktörlerinden, bilişsel becerilerden ve nörolojik yapılardan etkilenebileceğini ortaya koymaktadır (Happé ve Ronald, 2008).

DSM-5'te yer verilen A (sosyal iletişim problemleri) ve B (sınırlı-tekrarlayıcı davranışlar) alanları teorik olarak ayrılabilir de OSB'de bu alanlar farklı şekilde birleştirilebilir ya da bazı özellikler bazı OSB vakalarında daha belirgin görülebilir. Dolayısıyla, DSM-5'teki B alanına ilişkin semptomların ayırt edici tanıdaki önemi çelişkilidir (Topal ve ark., 2018). Ek olarak, SPİB tanı kriterlerinin OSB tanısındaki A alanında tam olarak nasıl farklılaştığı yeterince net değildir (Baird ve Norbury, 2015). SPİB'nin ayırıcı tanısı ve OSB'nin dışlanabilmesi için mümkün olan bütün kaynaklardan bilgi alınması ve bireyin ruhsal durumunun belirli bir anda değerlendirilerek muayene (kesitsel ruhsal durum muayenesi) edilmesi önerilmektedir (Nausbaum, 2013).

Gibson ve ark. (2013) tarafından yapılan çalışmada, SPİB'nin OSB için tanımlanan spektrumun dışında kalıp kalmadığı tartışılmıştır. SPİB'nin (gelişimsel) dil bozukluğu, yüksek işlevli otizm ve daha önceden pragmatik dil bozukluğu olarak adlandırılan ve dil bozuklukları başlığı altında yer alan bozukluktan farklı yönleri olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma bulguları neticesinde, araştırmacılar OSB ve SPİB olan çocuklar arasında niteliksel farklılıklar bulunduğunu; sınırlı-tekrarlayıcı davranış kalıplarının gruplar arasında çeşitlendiğini ortaya koymuştur. Gruplar arasındaki farklılıkların, OSB

dışında bir sosyal iletişim bozukluğu, yani SPİB'yi, genel olarak desteklediği vurgulanmaktadır. Buna rağmen, SPİB'nin sosyal davranışsal boyutunun yeterince tanımlanmadığı, dolayısıyla OSB ve SPİB ayırıcı tanısı için bu boyutun daha fazla araştırılması gerektiği ifade edilmektedir. Eğer SPİB tanısı DSM-5'te korunacaksa, bu tanının OSB'nin alt eşik belirtilerini göstermeyen ancak pragmatik güçlükler sergileyen çocuklarla sınırlı tutulması gerektiğini önerilmiştir.

SBİP, Otizm Spektrum Bozukluğu ve Gelişimsel Dil Bozukluğu

Önceki bölümlerde ikili karşılaştırmaları yapılan SPİB ile GDB ve OSB gibi çocukluk çağında ortaya çıkan iletişim bozuklukları karıştırılabilmektedir. Simms ve Jin (2015) tarafından yapılan çalışmada bu üç bozukluk, sosyal iletişim, sembolik oyun, rutinler/ilgi ve davranış örüntüsü başlıkları altında karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda, gözlenen/gözlenmeyen semptomlara göre ayırt edici tanıya gidilebileceği önerilmektedir. Tablo 1'de, GDB, SPİB ve OSB karşılaştırması sunulmaktadır.

Tablo 1

Tablo 1 baz alındığında, OSB'de görülen katı ve ritüelleşmiş davranışlar/rutinler ile sembolik oyun başlığı altında yer alan taklit becerilerinin sınırlı olması, bu bozukluğun GDB ve SPİB'den ayırt edilmesini sağlamaktadır. OSB'de görülen pragmatik sorunlar daha derin olmakta ve GDB ile ayırt edilmesinde önemli bir klinik işaretçi olarak görülmektedir (Andreou ve ark., 2024). OSB ve SPİB'nin ayırt edilmesinde ise davranış örüntülerinin açıklandığı satır ön plana çıkmaktadır. Hem GDB hem de SPİB olan çocukların sosyal iletişime ilgileri olmasına rağmen, GDB çocuklar dil becerilerindeki sınırlılık sebebiyle iletişimde engellenme yaşamaktadır. Diğer taraftan, SPİB olan çocuklar sosyal etkileşime başarılı bir şekilde dahil olamamaları sebebiyle iletişimde bir engellenme yaşamaktadır. SPİB olan çocuklarda görülen sosyal etkileşim/iletişim problemleri zayıf dil becerilerine atfedilememektedir (Ellis Weismer, Tomblin ve ark., 2021).

SPİB, GDB ve OSB durumlarını çoklu bozukluk (*multimorbid*) mu karşılıklı dışlayıcılık (*mutual exclusivity*) mı sorusu çerçevesinde ele alan bir başka çalışmada sözlü dil, pragmatik ve sözlü olmayan dil becerileri ön plana çıkmaktadır (Naguy ve Alamiri, 2024). SPİB'de, sözlü dilin ve mecazi, dolaylı anlatımların uygun kullanımını, sohbet ve öyküleme becerilerini kapsayan pragmatik ciddi oranda etkilenmişken; dilin biçimsel boyutu ve kipi korunmuştur (Hui ve ark., 2021). GDB'de ise en çok etkilenen alanlardan biri dilin biçimini ve sözdizi-

Tablo 1. SPİB, GDB ve OSB'nin karşılaştırılması

	SPİB	GDB	OSB
Sosyal iletişim	- İletişime güçlü ilgisi var - Uygun olmayan iletişimsel davranışlar sergiler ancak bunun sebebi dilsel beceriler değildir.	- İletişime ilgisi var - Ortak dikkat var - Duygusal karşılıklık var - İletişim zorluğu temel olarak sınırlı dil becerisinden kaynaklanıyor	- İletişime ilgisi sınırlı/yok - Ortak ilgisi sınırlı/yok - Duygusal karşılıklık sınırlı/yok
Sembolik oyun	- Taklit var - mış gibi yapma var	- Taklit var - mış gibi yapma var	- Taklit çok sınırlı - Sembolik oyun sınırlı/yok - Sıradışı/alışılmadık nesnelere aşırı bağlanma
Rutinler/ilgi	- Tekrar eden sınırlı, katı davranışlar/rutinler yok - Çok sınırlı ilgi alanı/ aktivite gözlenmez	- Tekrar eden sınırlı, katı davranışlar/rutinler yok - Çok sınırlı ilgi alanı/ aktivite gözlenmez	- Katı ve ritüelleşmiş davranışlar/rutinler - Bu davranış kalıpları işlevsel bir amaca hizmet etmiyor gibi görünmektedir.
Davranış örüntüleri	İletişimdeki engellenme başarılı sosyal etkileşime girememekten kaynaklanıyor.	İletişimdeki engellenme dili anlama ve iletişim başlatmadaki zorluktan kaynaklanıyor.	İletişimdeki engellenme ilginin olmaması/ stereotipik hareketler ve uyarılara verilen uygunsuz tepkilerden kaynaklanıyor.

(Simms ve Jin'den (2015) izin alınarak Türkçeye çevrilmiştir.)

mini içeren biçimidir. Dili anlama becerileri, üretime göre daha iyi olan bu grupta pragmatik beceriler ve sözel olmayan iletişimsel yeterlilik genel olarak tipik bir görünümdedir (Bishop ve ark., 2017; Nudel ve ark., 2023). Son olarak OSB olan çocuklarda dil becerileri sözlü dili hiç kullanamamaktan başlayarak, ekolalik bir konuşma ya da farklı prozodik özelliklere sahip bir dil kullanımı (Mody ve Belliveau 2021) ile tipik dil gelişimine sahip olmaya kadar oldukça geniş bir aralıkta değişkenlik gösterebilir (Kjelgaard ve Tager-Flusberg, 2001). Bu çocuklardaki en belirgin problem pragmatik alanda ve jest, iletişim niyeti gibi sözel olmayan iletişime içkin görünmektedir (Landa, 2007).

SPİB Müdahalesi

Sosyal-iletişimsel-pragmatik problemler, önceki bölümlerde belirtildiği gibi farklı bozukluk gruplarında da semptom olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla SPİB olan çocuklara müdahale yöntemleri/yaklaşımları incelendiğinde, OSB ve/veya GDB gibi bozukluklar için planlanan müdahale yöntemleri ile birtakım benzerlikler görülebilmektedir. Literatürde yalnızca SPİB

olan çocuklar için geliştirilmiş bir müdahale programına rastlanmamış; ancak birtakım müdahale önerilerinin yer aldığı görülmüştür (Yuan ve Dollaghan, 2018). Yine de GDB, özellikle OSB gibi bozuklukların müdahalesinde kullanılan ve sosyal iletişim becerilerinin becerilerin geliştirilmesini hedef alan uygulamaların, SPİB olan çocukların müdahale planında da kullanılabileceği görülmektedir.

Adams (2005) sosyal iletişim problemleri olan çocukların, en hızlı büyüyen pediatrik popülasyonlardan biri olmasına rağmen, dil-konuşma müdahalesine ihtiyaç duyan ancak en az anlaşılan çocuklar olduğunu ifade etmektedir. Sosyal iletişimin, sosyal etkileşim, pragmatik beceriler (sözlü-sözsüz), dil işleme (alıcı ve ifade edici dil) bileşenleri üzerine kurulu bir beceri olduğu daha önce ifade edilmişti. Bu yaklaşım, sosyal iletişim problemlerinin klinik yönetimi belirlenirken, bir çerçeve oluşturmak amacıyla kullanılabilir (Adams ve ark., 2015).

Sosyal iletişimde müdahalenin temel amacı, çocuğun doğal iletişim ortamlarına katılımı artırmak ve bu ortamlarda uygun iletişimsel stratejiler kullanabilmesini sağlamaktır. Sosyal iletişim becerilerinin geliştirilme-

si amacıyla önerilen stratejiler arasında, tipik gelişim gösteren akranlarla yapılandırılmış sosyal etkileşim oyunlarının kurgulanması (DiSalvo ve Oswald, 2002); duyguların anlaşılması/ifade edilebilmesi, hedeflenen sosyal iletişim becerisinin merkezde olacağı rol yapma oyunları ve bu rollere geri dönüt verilmesi (Stanton-C-hapman ve ark., 2012); sosyal durumların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla sosyal hikayelerin kullanılması (Dessai, 2012; Leaf ve ark., 2012) gibi uygulamalar yer almaktadır. *Sosyal iletişim müdahale programı* bahsi geçen farklı uygulamaları içeren ve sosyal iletişimi çok yönlü geliştirmeye yönelik bir başka müdahale programıdır (Adams ve Gaile, 2015). SPİB müdahalesi, bireysel terapiler, grup terapileri ya da çevresel düzenlemeler ile akran-öğretmen aracılığıyla yürütülebilmektedir (Timler, 2008).

SPİB olan çocuklara müdahalenin en önemli kısımlarından biri pragmatik becerilere yönelik terapi uygulamalarıdır. Bu çocuklarda görülen, sohbeti başlatma-sürdürme gibi sohbet becerilerinin sınırlılığı, konu seçimi, konu değiştirme, konuyu uygun şekilde sonlandırma gibi konu yönetim sorunlarını içeren pragmatik güçlükler, SBİB olan çocukların kapsamlı ve genellikle uzun süreli bir pragmatik müdahalesi gereksinimi doğurmaktadır (Adams ve ark., 2015). Pragmatik becerilerle birlikte, iletişim partnerinin ihtiyaçlarını referans alabilmek, gündelik yaşamda gerçekleşen sosyal etkileşimlerin gerekliliklerini anlamak ve buna göre iletişimsel davranışlar sergilemek, genel bir ifadeyle sosyal biliş için becerilerin geliştirilmesi de yine bu çocukların müdahalesinde önceliklendirilmesi gereken alanlardandır (Dykstra ve ark., 2011).

Pragmatik, sosyal etkileşim ve sosyal biliş gibi sosyal becerilere yönelik literatürde yer alan müdahale programları genellikle OSB olan çocuklarını hedef almaktadır (Gerber ve ark., 2012). Pragmatik becerilere yönelik gerçekleştirilen terapi programlarının, sosyal etkileşim esnasında dilin uygun kullanımı üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Bu etkiler, alıcı dil becerileri, sohbet, öyküleme ve söylem becerilerini içeren ifade edici dil becerilerinde gelişme şeklinde gözlemlenmektedir (Merrison ve Merrison, 2005; Timler ve ark., 2005).

Sosyal iletişim ve oyun becerilerinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulan ve OSB'li çocuklarda etkililiği kanıtlanmış literatür bulguları mevcuttur (Bass, 2007; Laushey ve ark., 2009; Tierney ve ark., 2014). Yüz yüze oynanan oyunlarla sosyal etkileşim; çeşitli nesneler kullanılarak da sembolik oyun/işlevsel oyun becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamaları içeren programların, sosyal iletişimi güçlendirdiği ortaya konmuştur. Dykstra ve ark. (2011) tarafından gerçekleştirilen bu müdahalede, yüz yüze ve nesnelerle oynanan oyunlarla

düzenli şekilde yer verilmiştir. Müdahale sonucunda, sosyal etkileşimi başlatma (başka birinin dikkatini çekmek, bir aktiviteye katılmak, birinden yardım/ilgi görmek ya da bir nesneyi başka biriyle paylaşmak somut bir nesne/oyuncak/aktiviteye erişim sağlamak); iletişimsel talep başlatma (başka bir kişinin nesneye belirli bir eylemi gerçekleştirmesini sağlamak); ortak dikkat başlatma (yalnızca deneyimi paylaşmak amacıyla başka bir kişinin dikkatini bir nesneye ya da olaya çekmek için göz teması kurmak) gibi becerilerde önemli gelişmeler gözlenmiştir. Müdahale alan çocuklar, sosyal iletişim kurmak amacıyla, kendiliğinden ve açıkça başka bir kişiye yönelik olarak sesleri, sözcükleri veya jestleri uygun şekilde kullanmaya başlamışlardır. Etkililiği her ne kadar OSB çocuklar üzerinden kanıtlanmış olsa da sosyal iletişim problemlerine yönelik bu müdahalelerin, sosyal iletişim problemi olan diğer bozukluk gruplarında da faydalı olabileceği düşünülmektedir.

SPİB'nin alıcı ve/veya ifade edici dil becerilerinde de birtakım güçlükler yaratması sebebiyle, bozukluğun müdahalesinde pragmatik bileşenin yanı sıra diğer dil bileşenlerine de yer verilmesi gerektiği önerilmektedir. Lockton ve ark. (2016) tarafından yapılan çalışmada pragmatik kuralların konuşma sırasındaki kullanımı ve sosyal etkileşimin pragmatik özellikleri üzerine düşünme yetisinin, ifade edici dil becerileriyle ilişkili faktörlerden etkilendiği ortaya konmuştur. Dolayısıyla, SPİB olan çocuklara müdahale planlanırken, ifade edici dil becerilerinin çalışılmasının, vakanın pragmatik ve sosyal etkileşim becerilerinin de desteklenmesini sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal iletişim ve dil müdahalelerinin yanı sıra kapsamı daha geniş olan müdahale planları da literatürde yer almaktadır. Gaile ve Adams (2018) SPİB müdahalesinde meta biliş merkeze almışlardır. Müdahale sürecinde, meta biliş terapist ve danışan arasındaki etkileşimin bizzat içerisinde gözlemlenebilmektedir. Buna ek olarak, terapist-danışan ve danışanın terapi hedeflerine ulaşmak amacıyla süreçte kullanılan terapi materyalleriyle (resimler, öyküler, role-play gibi) arasındaki etkileşimlerin incelenmesi, terapideki meta biliş içeriğini oluşturmaktadır. Buradan hareketle, sosyal iletişim müdahale programının kullanıldığı terapi süresince meta biliş ilişkini uygulamalar ve sonuçları raporlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre SPİB müdahalesinde meta bilişin terapi yöntemi ve sürecinin temel bileşenlerinden biri olduğu raporlanmıştır. Müdahalede, terapist-danışan etkileşimin kendisini merkeze alarak yapılan çalışmaların, dil becerileri, pragmatik beceriler ve sosyal etkileşim becerilerinin öğrenilmesinde; bu becerilerin çocuğun kendisinde ve başkalarında nasıl kullanıldığını izleme yeteneklerinin geliştirilmesinde etkili olduğu ortaya konmuştur.

ASHA, DSÖ'nün "İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağ-

lığın Uluslararası Sınıflandırması (International Classification of Functioning, Disability and Health [ICF]) çerçevesini göz önünde bulundurarak, sosyal iletişim problemlerinin müdahalesine yönelik birtakım öneriler sunulmaktadır. Müdahale planlamasında birey ve ailenin düzenli katılımının ve hedeflerin farklı doğal iletişimsel bağlamlarda yönelik işlevsel olması gerektiği vurgulanmakta; sosyal iletişimsel davranışların kültürel/toplumsal normlara göre değişkenlik gösterebileceğinin göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir. Buna ek olarak, müdahalenin interdisipliner bir anlayışla gerçekleştirilmesi önerilmekte, müdahalede psikologlar, özel eğitim öğretmenleri, sınıf öğretmenleri, dil-konuşma terapistleri gibi geniş bir uzman grubunun iş birliği içinde olması gerektiği belirtilmektedir (Timler, 2008). Kaçar-Kütükçü (2024) SPİB olan çocukların müdahalesinde dil ve konuşma terapistlerine yönelik bazı müdahale stratejileri önermektedir.

Güncel tartışmalar ve Sonuç

SPİB, görece yakın bir zamanda tanımlanan bir bozukluk olarak, birçok açıdan henüz tartışılmalı bir bozukluktur. SPİB'nin semptomları, ayırıcı tanıda kullanılacak parametreler, değerlendirme yöntem ve araçları, müdahale etkililiği gibi konulara ilişkin literatür incelendiğinde, bu konular üzerinde net bir uzlaşma sağlanamamış görünmektedir. Literatürde, SPİB için ayrı bir bozukluk tanımlanmasına ihtiyaç olup olmadığı, bu çocukların nasıl tanımlanacağı ve müdahalenin tam olarak nasıl yapılandırılacağı konusundaki tartışmalar güncelliğini korumakta ve belirsizlikler devam etmektedir (Flax ve ark., 2019; Gabbatore ve ark., 2023).

SPİB alanında çalışan uzmanların tartışageldiği temel konulardan biri SPİB'nin ayırt edici tanısı ve ayrı bir bozukluk olarak ele alınması gerekip gerekmediğidir. DSM'nin nörogelişimsel bozuklukların sınıflandırmasındaki revizyonu makul ve bir noktada gerekli gibi görünse de SPİB üzerine yapılan araştırmalar, SPİB'nin bağımsız bir kategori olarak tanıtılması ile bağlantılı önemli sorunları ortaya koymuştur (Amoretti ve ark., 2002). Örneğin, sınırlı-tekrarlayıcı davranış örüntülerinin, OSB ve SPİB'nin ayırt edilmesinde kullanılabilecek bir kriter olduğu ifade edilmesine rağmen, Ellis-Weismer, Rubenstein ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada, OSB tanı kriterlerini karşılamayan, ancak sosyal iletişim problemlerinin eşlik eden sınırlı-tekrarlayıcı davranış örüntülerine sahip olan bir grup çocuk olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu grup için ne OSB ne de SPİB ayırt edici tanısı konulabilmektedir. Çalışma bulguları neticesinde, araştırmacılar tarafından, SPİB'nin OSB spektrumuna dahil edilmesi önerilmiştir. Gibson ve ark. (2013) OSB olmayan ancak yine de bir sosyal ileti-

şim bozukluğu olduğuna işaret eden çocukların varlığını desteklemekte ancak daha fazla araştırma bulgusuna ihtiyaç olduğunu raporlamaktadır.

Ayırt edici tanı kapsamında, DSM'nin yıllar içerisindeki kimi majör kimi minör revizyonlarını ve yeniden sınıflandırmalarını hatırlamak faydalı olacaktır. Nörogelişimsel bozukluklar, bugün tek bir kategoride yer alsa da bundan önceki versiyonlarda (DSM-4) *Yaygın Gelişimsel Bozukluklar* başlığı altında *Otistik Bozukluk*, *Rett Sendromu*, *Asperger Sendromu*, *Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu* ile adlandırılan farklı bozukluklar yer almaktaydı (APA, 1994). Ancak günümüzde kullanılan versiyonda tüm bu bozukluklar, OSB başlığı altında ve bir *spektrum* vurgusu ile yer bulmaktadır. Bu vurgu, aslında geniş bir yelpazede yer alabilecek, semptom grupları ve şiddetleri açısından bir noktada esneklik ve kapsayıcılık sağlama amacıyla ortaya konmuştur. OSB gibi nörogelişimsel bozukluklara bakıldığında bu grubun halihazırda oldukça geniş bir heterojeniteye sahip olduğu bilinmektedir. Zaten spektrum ifadesi de buna gönderme yapar niteliktedir. Bu çeşitlilik düşünüldüğünde, spektrumdaki çocukların farklı alanlarda, farklı semptomlar gösterebileceği doğal olarak beklenebilir.

Önceki bölümlerde ele alınan DSM-5'teki A ve B alanlarına ilişkin tartışma kapsamında düşünüldüğünde semptom çeşitliliği bu noktada gündeme getirilebilir. Sosyal iletişim problemleri (A alanı) ve sınırlı-tekrarlayıcı davranış kalıpları (B alanı) her vakada aynı şekilde ortaya çıkmayabilir. Bir spektrum çerçevesinde ele alındığında, bir grup çocuğun sosyal iletişim probleminin daha belirgin; bir başka grubun ise stereotipik davranış kalıplarının daha belirgin olabileceği; bir grupta ise her iki alanda da şiddetli semptomlar olabileceği çıkarılabilir. Sınırlı-tekrarlayıcı davranış kalıpları görülmemeyen; ancak sosyal iletişim problemleri olan OSB vakaları (Baird ve Norbury, 2015) düşünüldüğünde SPİB bağımsız tanısına yer yok gibi görünmektedir. Bu çocukların tam olarak hangi semptom ile ayırt edilebileceği B alanı için daha görünürken; A alanı için oldukça karmaşık ve belirsiz olmaktadır. Dolayısıyla, psikiyatrik tanılamada daha kapsayıcı bir gruplama yaklaşımı benimsenmişken ve ayırt edici tanılama için gerekli olan geçerli-güvenilir değerlendirme araçları henüz yeterince geliştirilmemişken, bazı çocukların spektrumun dışına çıkarılması erken bir adım gibi görünmektedir. DSM-5 daha kapsayıcı olma hedefiyle yola çıkmışken, otizm durumunu önemli oranda daraltmıştır (Amoretti ve ark., 2022). Bu noktada, DSM'nin tarihsel değişimine bakıldığında ilerleyen dönemlerde bu tanının yeniden değişebileceği de öngörülebilir.

SPİB'nin değerlendirme ve müdahalesinde de birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Değerlendirme sonucunda OSB, GDB ve SPİB gibi bozukluk tanıları

incelendiğinde gruplar arasında ve grup içinde oldukça heterojen bir görünüm olduğu bildirilmektedir (Félix ve ark., 2024). Aynı çalışmada, karşılaştırılan bu çocuklar, bazı dil becerileri (sözcük dağarcığı, işitsel ayırt etme gibi) ya da bilişsel beceriler (çalışma belleği, zihin kuranı gibi) açısından benzerlikler göstermektedir. OSB, GDB, SPİB tanılmasına giderken dil becerilerinin mutlaka değerlendirilmesi; ancak sonuçların, kullanılan değerlendirme aracına/araçlarına göre değişebileceğinin akılda tutulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, SPİB değerlendirilmesinde geçerliliği-güvenilirliği sağlanmış araçlara ihtiyaç duyulmaktadır (Topal ve ark., 2018). Müdahale yöntemlerine bakıldığında, yalnızca SPİB olan çocuklar için henüz bir uygulamanın bulunmadığı, araştırmalarda genel olarak OSB müdahalesine benzer müdahalelerin kullanıldığı görülmektedir (Tierney ve ark., 2014).

Tüm bu veriler ışığında, mevcut durumda SPİB'nin bağımsız bir tanı olarak ele alınması ve ayırıcı tanısı için yeterli kanıt bulunmamaktadır (Norbury, 2014). SPİB'nin ayırt edici semptomları ve tanılama sürecine dair belirsizlikler devam etmektedir (Flax ve ark., 2019; Gabbatore ve ark., 2023). SPİB değerlendirmesinde, bu bozukluğa yönelik belirli değerlendirme araçları bulunmadığından, sosyal iletişim bileşenlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi ve müdahale planının da değerlendirilen alanlar çerçevesinde oluşturulabileceği söylenebilir. Mevcut değerlendirmeler, genel olarak sosyal iletişim problemlerinin semptom olarak görüldüğü OSB ya da GDB gibi durumların dışlanması üzerinedir. Sadece SPİB olan vakalarının %1'den az olduğunu ifade eden (Saul ve ark., 2023) araştırma bulgusu ile birlikte düşünüldüğünde, SPİB'ye özgü değerlendirme araçlarının geliştirilmesi ve doğrudan SPİB olan çocuklara uygulanan müdahalelerden kanıta dayalı sonuçlarının elde edilmesi için daha uzun bir yol var gibi görünmektedir. Bozukluğun doğasının anlaşılması, değerlendirme araçlarının ve müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için daha fazla araştırma bulgusuna ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

- Adams, C. (2005). Social communication intervention for school-age children: Rationale and description. *Seminars in Speech and Language, 26*(3), 181–188. <https://doi.org/10.1055/s-2005-917123>
- Adams, C. (2013). Pragmatic language impairment. F. R. Volkmar (Ed.), *Encyclopedia of autism spectrum disorders* içinde (s. 2320–2325). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1698-3_502
- Adams, C., & Gaile, J. (2015). *The Social Communication Intervention Program (SCIP) manual: Managing children's pragmatic and social communication needs in the early school years*. Napier Hill Press.
- Adams, C., Gaile, J., Lockton, E., & Freed, J. (2015). Integrating language, pragmatics, and social intervention in a single-subject case study of a child with a developmental social communication disorder. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools, 46*(4), 294–311. https://doi.org/10.1044/2015_LSHSS-14-0084
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Association.
- American Speech-Language-Hearing Association. (t.y.). *Social communication disorder* (Practice Portal). Erişim 25 Temmuz 2024. <https://www.asha.org/practice-portal/clinical-topics/social-communication-disorder/>
- American Speech-Language-Hearing Association. (t.y.). *Social communication*. Erişim 3 Eylül 2024. <https://www.asha.org/public/speech/development/social-communication/>
- Amoretti, M. C., Lalumera, E., & Serpico, D. (2021). The DSM-5 introduction of the Social (Pragmatic) Communication Disorder as a new mental disorder: A philosophical review. *History and Philosophy of the Life Sciences, 43*(4), 108. <https://doi.org/10.1007/s40656-021-00460-0>
- Andreou, G., Lymperopoulou, V., & Aslanoglou, V. (2024). Developmental Language Disorder (DLD) and Autism Spectrum Disorder (ASD): Similarities in pragmatic language abilities: A systematic review. *International Journal of Developmental Disabilities, 70*(5), 777–791. <https://doi.org/10.1080/20473869.2022.2132669>
- Arslan, B., & Gökşun, T. (2021). Ageing, working memory, and mental imagery: Understanding gestural communication in younger and older adults. *Quarterly Journal of Experimental Psychology, 74*(1), 29–44. <https://doi.org/10.1177/1747021820944696>
- Arslan, B., Avcı, C., & Özer, D. (2024). Multimodal communication in virtual and face-to-face settings: Gesture production and speech disfluency. *Studies in Psychology, 44*(3), 349–363. <https://doi.org/10.26650/SP2024-1443983>
- Austin, J. L. (2020). *Söylemek ve yapmak* (R. L. Aysever, Çev.). Metis Yayınları.
- Baird, G., & Norbury, C. F. (2015). Social (pragmatic) communication disorders and autism spectrum disorder. *Archives of Disease in Childhood, 101*(8), 745–751. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2014-306944>
- Bass, J. D., & Mulick, J. A. (2007). Social play skill enhancement of children with autism using peers and siblings as therapists. *Psychology in the Schools, 44*(7), 727–735. <https://doi.org/10.1002/pits.20261>
- Beauchamp, M. H., & Anderson, V. (2010). SOCIAL: An integrative framework for the development of social skills. *Psychological Bulletin, 136*(1), 39–64. <https://doi.org/10.1037/a0017768>
- Bishop, D. V. M. (2017). Why is it so hard to reach agreement on terminology? The case of developmental language disorder (DLD). *International Journal of Language & Communication Disorders, 52*(6), 671–680. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12335>
- Bishop, D. V. M., Chan, J., Adams, C., Hartley, J., & Weir, F. (2000). Conversational responsiveness in specific language impairment: Evidence of disproportionate pragmatic difficulties in a subset of children. *Development and Psychopathology, 12*(1), 177–199. <https://doi.org/10.1017/S0954579400002042>
- Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & CATALISE-2 Consortium. (2017). Phase 2 of CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 58*(10), 1068–1080. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12721>
- Blokpoel, M., Van Kesteren, M., Stolk, A., Haselager, P., Toni, I., & Van Rooij, I. (2012). Recipient design in human communication: Simple heuristics or perspective taking? *Frontiers in Human Neuroscience, 6*, 253. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2012.00253>
- Brukner-Wertman, Y., Laor, N., & Golan, O. (2016). Social (pragmatic) communication disorder and its relation to the autism spectrum: Dilemmas arising from the DSM-5 classification. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 46*(8), 2821–2829.

- <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2814-5>
- Bryson, S. E., Rogers, S. J., & Fombonne, E. (2003). Autism spectrum disorders: Early detection, intervention, education, and psychopharmacological management. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(8), 506–516. <https://doi.org/10.1177/070674370304800802>
- Campbell, C. A., Davarya, S., Elsabbagh, M., Madden, L., & Fombonne, E. (2011). Prevalence and the controversy. J. L. Matson & P. Sturmey (Ed.) *International handbook of autism and pervasive developmental disorders* içinde (s. 25–35). Springer.
- Clark, H. H., & Murphy, G. L. (1982). Audience design in meaning and reference. In *Advances in psychology* (Vol. 9, pp. 287–299). North-Holland.
- Clifford, S. M., & Dissanayake, C. (2008). The early development of joint attention in infants with autistic disorder using home video observations and parental interview. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 38(5), 791–805. <https://doi.org/10.1007/s10803-007-0444-7>
- Conti-Ramsden, G., & Durkin, K. (2012). Language development and assessment in the preschool period. *Neuropsychology Review*, 22(4), 384–401. <https://doi.org/10.1007/s11065-012-9208-z>
- Curenton, S. M., & Justice, L. M. (2004). African American and Caucasian preschoolers' use of decontextualized language: Literate language features in oral narratives. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 35, 240–253. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2004/023\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2004/023))
- D'Ausilio, A., Novembre, G., Fadiga, L., & Keller, P. E. (2015). What can music tell us about social interaction? *Trends in Cognitive Sciences*, 19(3), 111–114. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2015.01.005>
- Dahlberg, C., Hawley, L., Morey, C., Newman, J., Cusick, C. P., & Harrison-Felix, C. (2006). Social communication skills in persons with post-acute traumatic brain injury: Three perspectives. *Brain Injury*, 20(4), 425–435. <https://doi.org/10.1080/02699050600664574>
- Dessai, R. (2012). Effectiveness of social stories in children with semantic pragmatic disorders. *Advances in Life Science and Technology*, 3, 13–19.
- DeVito, J. A. (2012). *The interpersonal communication book* (13th ed.). Pearson.
- DiSalvo, C. A., & Oswald, D. P. (2002). Peer-mediated interventions to increase the social interaction of children with autism: Consideration of peer expectancies. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 17(4), 198–207. <https://doi.org/10.1177/10883576020170040201>
- Dykstra, J. R., Boyd, B. A., Watson, L. R., Crais, E. R., & Baranek, G. T. (2012). The impact of the Advancing Social-Communication And Play (ASAP) intervention on preschoolers with autism spectrum disorder. *Autism*, 16(1), 27–44. <https://doi.org/10.1177/1362361311408933>
- Ellis Weismer, S., Rubenstein, E., Wiggins, L., & Durkin, M. S. (2021). A preliminary epidemiologic study of social (pragmatic) communication disorder relative to autism spectrum disorder and developmental disability without social communication deficits. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(8), 2686–2696. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04737-4>
- Ellis Weismer, S., Tomblin, J. B., Durkin, M. S., Bolt, D., & Palta, M. (2021). A preliminary epidemiologic study of social (pragmatic) communication disorder in the context of developmental language disorder. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 56(6), 1235–1248. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12664>
- Félix, J., Santos, M. E., & Benitez-Burraco, A. (2024). Specific language impairment, autism spectrum disorders, and social (pragmatic) communication disorders: Is there overlap in language deficits? A review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 11(1), 86–106. <https://doi.org/10.1007/s40489-022-00327-5>
- Ferreira, V. S. (2019). A mechanistic framework for explaining audience design in language production. *Annual Review of Psychology*, 70(1), 29–51. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011653>
- Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (2014). *Social cognition: From brains to culture* (2nd ed.). McGraw-Hill Higher Education.
- Flax, J., Gwin, C., Wilson, S., Fradkin, Y., Buyske, S., & Brzustowicz, L. (2019). Social (pragmatic) communication disorder: Another name for the broad autism phenotype? *Autism*, 23(8), 1982–1992. <https://doi.org/10.1177/1362361318822503>
- Gabbatore, I., Guerrini, A. M., & Bosco, F. M. (2023). The fuzzy boundaries of the social (pragmatic) communication disorder (SPCD): Why the picture is still so confusing? *Heliyon*, 9(8), e19062. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19062>
- Gaile, J., & Adams, C. (2018). Metacognition in speech and language therapy for children with social (pragmatic) communication disorders: Implications for a theory of therapy. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 53(1), 55–69. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12326>
- Gerber, S., Brice, A., Capone, N., Fujiki, M., & Timpler, G. (2012). Language use in social interactions of school-age children with language im-

- pairments: An evidence-based systematic review of treatment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 43, 235–249. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2011/10-0047\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2011/10-0047))
- Gernsbacher, M. A., Morson, E. M., & Grace, E. J. (2015). Language development in autism. In *Neurobiology of language* (pp. 879–886). <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-407794-2.00070-5>
- Gibson, J., Adams, C., Lockton, E., & Green, J. (2013). Social communication disorder outside autism? A diagnostic classification approach to delineating pragmatic language impairment, high functioning autism, and specific language impairment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(11), 1186–1197. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12079>
- Happé, F., & Ronald, A. (2008). The ‘fractionable autism triad’: A review of evidence from behavioural, genetic, cognitive and neural research. *Neuropsychology Review*, 18(3), 287–304. <https://doi.org/10.1007/s11065-008-9076-8>
- Higgins, T. E. (2000). Social cognition: Learning about what matters in the social world. *European Journal of Social Psychology*, 30(1), 3–39.
- Hui, T., Goh, T. J., & Sung, M. (2021). Clinical presentations of social communication disorder: A case series. *Asian Journal of Psychiatry*, 62, 102718. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2021.102718>
- Kaçar Kütükçü, D. (2024). Sosyal iletişim bozukluğu: Dil ve konuşma terapistleri için klinik görünüm ve müdahale stratejileri. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 353–390. <https://doi.org/10.58563/dkyad-2024.73.5>
- Kita, S., & Özyürek, A. (2003). What does cross-linguistic variation in semantic coordination of speech and gesture reveal? Evidence for an interface representation of spatial thinking and speaking. *Journal of Memory and Language*, 48(1), 16–32. [https://doi.org/10.1016/S0749-596X\(02\)00505-3](https://doi.org/10.1016/S0749-596X(02)00505-3)
- Kita, S., Alibali, M. W., & Chu, M. (2017). How do gestures influence thinking and speaking? The gesture-for-conceptualization hypothesis. *Psychological Review*, 124(3), 245–266. <https://doi.org/10.1037/rev0000059>
- Kjelgaard, M. M., & Tager-Flusberg, H. (2001). An investigation of language impairment in autism: Implications for genetic subgroups. *Language and Cognitive Processes*, 16(2–3), 287–308. <https://doi.org/10.1080/01690960042000058>
- Krauss, R., Chen, Y., & Gottesman, R. (2000). Lexical gestures and lexical access: A process model. D. McNeill (Ed.), *Language and gesture: Window into thought and action* içinde (s. 261–283). Cambridge University Press.
- Landa, R. (2007). Early communication development and intervention for children with autism. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(1), 16–25. <https://doi.org/10.1002/mrdd.20134>
- Landa, R. J., Holman, K. C., & Garrett-Mayer, E. (2007). Social and communication development in toddlers with early and later diagnosis of autism spectrum disorders. *Archives of General Psychiatry*, 64(7), 853–864. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.64.7.853>
- Laushey, K. M., Heflin, L. J., Shippen, M., Alberto, P. A., & Fredrick, L. (2009). Concept mastery routines to teach social skills to elementary children with high functioning autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(10), 1435–1448. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0757-9>
- Leaf, J. B., Oppenheim-Leaf, M. L., Call, N. A., Sheldon, J. B., Sherman, J. A., Taubman, M., McEachin, J., Dayharsh, J., & Leaf, R. (2012). Comparing the teaching interaction procedure to social stories for people with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 45(2), 281–298. <https://doi.org/10.1901/jaba.2012.45-281>
- Lockton, E., Adams, C., & Collins, A. (2016). Do children with social communication disorder have explicit knowledge of pragmatic rules they break? A comparison of conversational pragmatic ability and metapragmatic awareness. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 51(5), 508–517. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12227>
- Loukusa, S., Mäkinen, L., Kuusikko-Gauffin, S., Ebeling, H., & Leinonen, E. (2018). Assessing social-pragmatic inferencing skills in children with autism spectrum disorder. *Journal of Communication Disorders*, 73, 91–105. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2018.01.006>
- Mandy, W., Wang, A., Lee, I., & Skuse, D. (2017). Evaluating social (pragmatic) communication disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(11), 1166–1175. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12785>
- Matthews, D., Biney, H., & Abbot-Smith, K. (2018). Individual differences in children’s pragmatic ability: A review of associations with formal language, social cognition, and executive functions. *Language Learning and Development*, 14(3), 186–223. <https://doi.org/10.1080/15475441.2018.1455584>
- McGregor, K. K., Goffman, L., Van Horne, A. O., Hogan, T. P., & Finestack, L. H. (2020). Developmental language disorder: Applications for advocacy, research, and clinical service. *Perspectives of the*

- ASHA Special Interest Groups, 5(1), 38–46. https://doi.org/10.1044/2019_PERSP-19-00083
- McNeill, D. (1992). *Hand and mind: What gestures reveal about thought*. University of Chicago Press.
- Merrison, S., & Merrison, A. J. (2005). Repair in speech and language therapy interaction: Investigating pragmatic language impairment of children. *Child Language Teaching and Therapy*, 21(2), 191–211. <https://doi.org/10.1191/0265659005ct288oa>
- Miller, M., Young, G. S., Hutman, T., Johnson, S., Schwichtenberg, A. J., & Ozonoff, S. (2015). Early pragmatic language difficulties in siblings of children with autism: Implications for DSM-5 social communication disorder? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56(7), 774–781. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12342>
- Mody, M., & Belliveau, J. W. (2013). Speech and language impairments in autism: Insights from behavior and neuroimaging. *North American Journal of Medicine & Science*, 5(3), 157–161. <https://doi.org/10.7156/v5i3p157>
- Naguy, A., & Alamiri, B. (2024). Autism spectrum disorder, social pragmatic communication disorder, developmental language disorder—multimorbidity or mutual exclusivity? *Asian Journal of Psychiatry*, 99, 104162. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2024.104162>
- Nausbaum, A. M. (2013). The pocket guide to the DSM-5 diagnostic exam (s. 57–67). American Psychiatric Publishing.
- Norbury, C. F. (2014). Practitioner review: Social (pragmatic) communication disorder—conceptualization, evidence and clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(3), 204–216. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12154>
- Norbury, C. F., Gooch, D., Wray, C., Baird, G., Charman, T., Simonoff, E., Vamvakas, G., & Pickles, A. (2016). The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: Evidence from a population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(11), 1247–1257. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12573>
- Nudel, R., Christensen, R. V., Kalnak, N., Schwinn, M., Banasik, K., Dinh, K. M., ... Werge, T. (2023). Developmental language disorder—a comprehensive study of more than 46,000 individuals. *Psychiatry Research*, 323, 115171. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2023.115171>
- Olswang, L. B., Coggins, T. E., & Timler, G. R. (2001). Outcome measures for school-age children with social communication problems. *Topics in Language Disorders*, 22(1), 50–73. <https://doi.org/10.1097/00011363-200111000-00006>
- Özer, D., Tansan, M., Özer, E. E., Malykhina, K., Chatterjee, A., & Göksun, T. (2017). The effects of gesture restriction on spatial language in young and elderly adults. G. Gunzelmann, A. Howes, T. Tenbrink, & E. Davelaar (Eds.) *Proceedings of the 38th Annual Conference of the Cognitive Science Society* içinde (s. 1471–1476). Cognitive Science Society.
- Parsons, L., Cordier, R., Munro, N., & Joosten, A. (2019). A randomized controlled trial of a play-based, peer-mediated pragmatic language intervention for children with autism. *Frontiers in Psychology*, 10, 1960. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01960>
- Poirier, J., & Shapiro, L. P. (2012). Cognition and acquired language disorders (s. 121–146). Mosby.
- Redmond, S. M. (2020). Clinical intersections among idiopathic language disorder, social (pragmatic) communication disorder, and attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(10), 3263–3276. https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-20-00050
- Rescorla, L., Ross, G. S., & McClure, S. (2007). Language delay and behavioral/emotional problems in toddlers: Findings from two developmental clinics. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 50(4), 1063–1078. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2007/074\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2007/074))
- Roseberry-McKibbin, C., & Hegde, M. N. (2016). *An advanced review of speech-language pathology: Preparation for PRAXIS and comprehensive examination*. PRO-ED.
- Saul, J., Griffiths, S., & Norbury, C. F. (2023). Prevalence and functional impact of social (pragmatic) communication disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 64(3), 376–387. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13705>
- Schubotz, L., Holler, J., Drijvers, L., & Özyürek, A. (2021). Aging and working memory modulate the ability to benefit from visible speech and iconic gestures during speech-in-noise comprehension. *Psychological Research*, 85(5), 1997–2011. <https://doi.org/10.1007/s00426-020-01351-1>
- Simmons-Mackie, N., & Kagan, A. (2007). Application of the ICF in aphasia. *Seminars in Speech and Language*, 28(4), 244–253. <https://doi.org/10.1055/s-2007-986521>
- Simms, M. D., & Jin, X. M. (2015). Autism, language disorder, and social (pragmatic) communication disorder: DSM-V and differential diagnoses. *Pediatrics in Review*, 36(8), 355–363. <https://doi.org/10.1542/pir.36-8-355>
- Smith, E., Næss, K. A. B., & Jarrold, C. (2017). Assessing pragmatic communication in children with

- Down syndrome. *Journal of Communication Disorders*, 68, 10–23. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2017.06.003>
- Snowling, M. J., Adams, J. W., Bishop, D. V. M., & Stothard, S. E. (2010). Educational attainments of school leavers with a preschool history of speech–language impairments. *International Journal of Language & Communication Disorders*. <https://doi.org/10.1080/13682820120976>
- St Clair, M. C., Forrest, C. L., Yew, S. G. K., & Gibson, J. L. (2019). Early risk factors and emotional difficulties in children at risk of developmental language disorder: A population cohort study. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 62(8), 2750–2771. https://doi.org/10.1044/2018_JSLHR-L-18-0061
- Stanton-Chapman, T. L., Denning, C. B., & Jamison, K. R. (2010). Communication skill building in young children with and without disabilities in a preschool classroom. *The Journal of Special Education*, 46(2), 78–93. <https://doi.org/10.1177/0022466910378044>
- Swineford, L., Thurm, A., Baird, G., Wetherby, A., & Swedo, S. (2014). Social (pragmatic) communication disorder: A research review of this new DSM-5 diagnostic category. *Journal of Neurodevelopmental Disorders*, 6, 41. <https://doi.org/10.1186/1866-1955-6-41>
- Tierney, C. D., Kurtz, M., Panchik, A., & Pitterle, K. (2014). “Look at me when I am talking to you”: Evidence and assessment of social pragmatics interventions for children with autism and social communication disorders. *Current Opinion in Pediatrics*, 26(2), 259–264. <https://doi.org/10.1097/MOP.0000000000000075>
- Timler, G. (2008). Social communication: A framework for assessment and intervention. *The ASHA Leader*, 13(15), 10–13. <https://doi.org/10.1044/leader.FTR1.13152008.10>
- Timler, G., Olswang, L., & Coggins, T. (2005). “Do I know what I need to do?” A social communication intervention for children with complex clinical profiles. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 36, 73–85. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2005/007\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2005/007))
- Toki, E. I., Fakitsa, P., Drosos, K., Pange, J., Siafaka, V., Karampas, A., & Petrikis, P. (2018). Pragmatics communication deficiencies and the role of gamification. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 22(2), 73–88. <https://doi.org/10.15405/ejsbs.232>
- Topal, Z., Demir Samurcu, N., Taskiran, S., Tufan, A. E., & Semerci, B. (2018). Social communication disorder: A narrative review on current insights. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 14, 2039–2046. <https://doi.org/10.2147/NDT.S121124>
- Trevarthen, C., & Aitken, K. J. (2001). Infant intersubjectivity: Research, theory, and clinical applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(1), 3–48. <https://doi.org/11205623>
- Volden, J., Coolican, J., Garon, N., White, J., & Bryson, S. (2009). Brief report: Pragmatic language in autism spectrum disorder: Relationships to measures of ability and disability. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(2), 388–393. <https://doi.org/10.1007/s10803-008-0618-y>
- World Health Organization. (2024). *International statistical classification of diseases and related health problems* (11th ed.). World Health Organization.
- Yuan, H., & Dollaghan, C. (2018). Measuring the diagnostic features of social (pragmatic) communication disorder: An exploratory study. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 27(2), 647–656. https://doi.org/10.1044/2018_AJSLP-16-0219